

J. E. Cairnes og Økonomiens Methode.*)

Af M. Rubin.

I Sommeren 1875 døde J. E. Cairnes, en af Englands mest ansete Økonomer. I den sidste halve Snes Aar af hans Liv havde en uheldelig Gigtsygdом gjort ham mere og mere legemlig svag, saa at han tilsidst aldeles ikke kunde røre sig, men hans Aandskræfter forbleve uangrebne, ja syntes næsten at være tagne til paa de legemliges Bekostning. 1873 udkom hans «Essays», en Samling af økonomiske Afhandlinger, tidligere trykte i forskjellige økonomiske Tidsskrifter. 1874 udkom «Some leading principles of political economy», og endelig i For-aaret 1875, faa Maaneder før hans Død, anden udvidede og omarbejdede Udgave af «The character and logical method of political economy». Til disse tre Værker maa endnu føjes hans «Political essays», «The slawe power» og forskjellige mindre Afhandlinger, for at gjøre Fortegnelsen over hans Arbejder fuldstændig.

Af de tre førstnævnte, egenlig økonomiske Værker

*) Ved Optagelsen af ovenstaaende Artikel finde Udgiverne Anledning til udtrykkelig at bemærke, at de ikke gjøre det til en Betingelse for Optagelsen af Afhandlinger af navngivne Forfattere om omtvistede Spørgsmaal, at de have den samme Grundopfattelse af slige Spørgsmaal som Udgiverne.

J. E. Cairnes og Økonomiens Methode.*)

Af M. Rubin.

I Sommeren 1875 døde J. E. Cairnes, en af Englands mest ansete Økonomer. I den sidste halve Snes Aar af hans Liv havde en uheldelig Gigtsygdом gjort ham mere og mere legemlig svag, saa at han tilsidst aldeles ikke kunde røre sig, men hans Aandskræfter forbleve uangrebne, ja syntes næsten at være tagne til paa de legemliges Bekostning. 1873 udkom hans «Essays», en Samling af økonomiske Afhandlinger, tidligere trykte i forskjellige økonomiske Tidsskrifter. 1874 udkom «Some leading principles of political economy», og endelig i For-aaret 1875, faa Maaneder før hans Død, anden udvidede og omarbejdede Udgave af «The character and logical method of political economy». Til disse tre Værker maa endnu føjes hans «Political essays», «The slawe power» og forskjellige mindre Afhandlinger, for at gjøre Fortegnelsen over hans Arbejder fuldstændig.

Af de tre førstnævnte, egenlig økonomiske Værker

*) Ved Optagelsen af ovenstaaende Artikel finde Udgiverne Anledning til udtrykkelig at bemærke, at de ikke gjøre det til en Betingelse for Optagelsen af Afhandlinger af navngivne Forfattere om omtvistede Spørgsmaal, at de have den samme Grundopfattelse af slige Spørgsmaal som Udgiverne.

anses hans «Principles» i Reglen for at være Hovedværket. Det forekommer os, ikke med Rette. Det har flere af Cairnes' uheldige og færre af hans gode Sider som Skribent end Arbejdet om Økonomiens Filosofi. Cairnes' Bøger ere skrevne med Ro og Brede og ere karakteristisk engelske. Det er nemlig en fuldkommen Sfæreforandring at komme fra et tysk eller fransk økonomisk Værk til et engelsk; specielt gælder dette om de filosofisk-økonomiske Arbejder. Man forlader den endeløse tyske Grundighed og Lærdom, dens Nuanceren af hver Tanke, dens Ængstelse for at forbigaa et eneste Moment, dens Side-spring ind paa komplet uvedkommende Gebeter, og det Altsammen i en uforstaaelig filosofisk Jargon; man forlader de franske Maximer, drevne helt ud paa Spidsen, de velklingende og intetsigende Aandricheder og de tal-løse *loci communes*, der gjør det til et rent Herkules-arbejde at naa Bogen igjennem. Hos en Forfatter som Cairnes derimod maa man hverken søge sprudlende Aandriched eller minutios Grundighed, han vil først og fremmest være klar. Han sætter Alt ind paa, at man skal forstaa, hvad han mener, og hvor han vil hen; han bliver bred ved at rykke frem med det ene Exempel efter det andet; hans Methode er, at benytte sig af en anden økonomisk Forfatter og ved at gjennemgaa dennes Mening om det foreliggende Emne Punkt for Punkt derved forklare og oplyse sin egen; naar han saa er helt færdig, rekapitulerer han. Dermed være ikke sagt, at Cairnes ikke kan være uklar. Men hvor han er det, er Grunden den, at hans Tanke paa et vist Punkt har været vaklende og ubestemt, den taagede Stil er da Udtryk for en taaget Tanke; er han derimod selv klar paa, hvor han vil hen, og det er han som oftest, da kan ogsaa Læseren være

rolig for at faa det at vide. Men hvad der heller ikke tør forbigaa, er, at denne brede Skrivemaade ikke sjældent fører uheldige Konsekvenser med sig. Man bliver narret til af det store Apparat at vente mere Indhold, end der bliver givet. Det er tidt, som om Cairnes havde faaet en Idé, og nu kjæler saameget og saalænge for den, til den svulmer op til at blive en hel Afhandling — eller et helt Kapitel — og naar man saa er færdig med Afnittet, véd man i Grunden meget Lidt mere, end da man begyndte. Ja, det er, som om Cairnes narrede sig selv til at tro, at han havde leveret noget meget nyt og betydeligt, hvor hele Originaliteten maaske indskrænker sig til en Redaktionsændring. Denne Anke rammer formentlig intet af Cairnes' Arbejder saameget som hans «Principles». Man er ikke tilfreds, naar man har lukket Bogen, fordi den uvilkaarlig har gjort et for prætensiøst Indtryk, og man, i Forhold til det store Omfang, har faaet for lidt virkeligt og betydeligt Nyt at vide; det er af den Grund, at dette Arbejde af Cairnes neppe kan sættes saa højt. Men til Gjengæld træffer man da i flere af hans «Essays» med overlegen Klarhed, Ro og Prægnans denne eller hin ny og overraskende Tanke fremsat, og i Cairnes' Bog om Økonomiens Begreb og Methode er hans heldige Egenskaber saa fremherskende, at den, baade ved sin Form og sit Indhold, maaske er en af de bedste Bøger, Nutidsøkonomien har frembragt. «The character and logical method of political economy» var oprindelig en Række Universitetsforelæsninger fra Slutningen af Halvtredserne. I sin ny Skikkelse udkom den, som nævnt, i 1875, og et kort Resumé af dens Hovedindhold turde da give baade et interessant og betydningsfuldt Indblik i Cairnes' og den nuværende

engelske Økonomis Standpunkt og Meninger. Vi skulle saa tillade os dertil at knytte nogle yderligere Betragtninger med Hensyn til det omhandlede Emne. —

Den politiske Økonomi er, efter Cairnes, «den Videnskab, der udfinder de for Rigdommenes Produktion og Fordeling gældende Love, hvilke ere Resultatet af Grund-aarsagerne i den menneskelige Natur, saaledes som disse virke under de faktiske Forhold i Yderverdenen.» De økonomiske Love bestemmes saaledes af visse Hovedlove i og udenfor Mennesket. «Jeg er derfor tilbøjelig til at betragte den politiske Økonomi som hverken hørende til de fysiske eller til de mentale Videnskabers Afdeling, men som indtagende en Stilling midt imellem og som havende en Plads i den Klasse af Videnskaber, der indbefatter historiske, politiske og i Almindelighed sociale Undersøgelser. Klassen synes mig at være en Klasse *sui generis*, der har til Hovedgjenstand de sammensatte Fænomener, som fremkomme ved Sammenstillingen af fysiske, fysiologiske og mentale Love, og hvis Hverv er Tilbageføringen af saadanne Fænomener til fysiske, fysiologiske og mentale Aarsager.» Disse Grundaarsager, «ultimate laws», som Cairnes kalder dem, ere paa de mentale Loves Gebet fremfor Alt Selvopholdelsesdriften og Selvinteressen, der bringer Mennesket til at søge at faa i Udbytte saameget som muligt for saalidt som muligt*), paa de fysiske Loves Gebet Jordens Evne til at give Mennesket Føde og paa

*) Ordet «Selvinteresse» er her og i det Følgende brugt i dets gængse Betydning (Egoisme) og ikke som «velforstaet Selvinteresse» (Ens sande Interesse). «Selvinteresse» og «velforstaet Selvinteresse» kunne opfattes som diametrale Modsætninger, og at bruge disse to Udtryk i Flæng bliver derfor overalt, hvor dette uden Videre gjøres, i høj Grad vildledende.

det fysiologiske Gebet Menneskets Evne til at forplante sig.

«Ultimate laws» har Økonomien ingen Ulejlighed med nærmere at analysere. Den har af de øvrige Videnskaber faaet at vide, at de existere; dens Sag bliver det da at paavise, at de virke i de foreliggende Tilfælde, og hvorledes de virke. At Økonomen saaledes har visse Hovedlove, fra hvilke han apriorisk kan gaa ud, maa anses som en stor Fordel for hans Videnskab. «Økonomen maa betragtes ved Begyndelsen af sin Forskning som allerede værende i Besiddelse af saadanne principale Love for de Fænomener, som danne Gjenstanden for hans Undersøgelse, hvis Opdagelse ved fysiske Studier udgjør Undersøgerens besværligste Opgave.»

Denne Fordel opvejes imidlertid af en Mangel ved de økonomiske Undersøgelser. Økonomen har «ultimate laws», fra hvilke han deducerer, men han er udelukket fra Induktionens Methode. Thi for at faa de enkelte Forudsætninger frem, fra hvilke han skal gaa ud for induktivt at vise Forbindelsen og Styrken af de forskjellige Forhold, der danne økonomiske Tilstande, maa han ved Experimentet vise hver enkeltets Betydning og Indflydelse for sig. Men det er jo umuligt for ham at danne visse sociale og politiske Forhold til at experimentere med; han kan ikke forskaffe sig og undersøge efter Ønske de Tilstande i og udenfor Mennesket, som vilde være nødvendige til hans Experiment; han er, kort sagt, ikke Fysikeren, der netop ad Experimentets Vej paaviser hver enkelt medvirkende Aarsags Betydning og saaledes induktivt naar til de principale Love, hvorfra han atter deducerer.

Men i Mangel deraf har Økonomen et Surrogat, der

er af stor og væsentlig Betydning, nemlig Hypotesen, det mentale Experiment. Dette forklares lettest eksempelvis. Han benytter visse ved iagttagelse og Erfaring givne statistiske Oplysninger, f. Ex. en vis Kvalitet ved Jorden, en vis Givtighed, en vis Dygtighed i Agerbruget, han anvender dernæst Principallovene om Selvinteressens og Jordens fysiske Egenskaber paa disse Oplysninger og finder derved Forklaring paa det i det givne Tilfælde eksisterende «Jordrente»fænomen. Paa samme Maaade finder han, naar en vis Fordeling af de til Produktionen medvirkende Kræfter ere givne i et Land, ved Anvendelse af Selvinteressens Lov, den Del, hver af disse Kræfter vil faa i Produktionsudbyttet. Metoden bliver med andre Ord denne: der deduceres fra de principale Love, Deduktionen anvendes paa de givne økonomiske Forhold, og derved udfindes da de økonomiske Love, der skulle forklare Fænomenerne.

Forsaavidt nu denne Methode var rigtig, skulde man derved kunne finde Forklaring for samtlige økonomiske Fænomener. Dette er imidlertid langt fra Tilfældet. Selv om man nok saa korrekt havde samlet detaillerede Oplysninger om et Lands Arbejde og Kapital, om Fordelingen af disse Kræfter og deres indbyrdes Forhold, og selv om man fuldkommen logisk anvendte Selvinteressens Lov, saa vilde man dog, hvis det var lykkedes En at udregne Arbejdslønnen, opdage, at denne ikke stemmede med den virkelige. Selv om man kjendte Varernes Produktionsomkostninger til Punkt og Prikke og derigjennem vilde fastsætte deres Priser (efter Pengenes Værdi) ved Hjælp af Selvinteressens Lov, saa vilde man opdage, at de virkelige Priser aldeles ikke stemmede med de beregnede, og at dette navnlig ikke vilde være Tilfældet med

Hensyn til Priserne i den internationale Handel. Hvori ligger da Fejlen? Ja, den har sin naturlige Grund deri, at vi med nok saa rigtige faktiske Forudsætninger ikke vil kunne bestemme Arbejdslønnen ved kun at tage Hensyn til Selvinteressen, da der (efter Ricardo) gjør sig det Humanitetsprincip gjældende, at Arbejderen skal leve og tiltvinger sig sit Existensminimum. Paa samme Maade have vi f. Ex. ved at bestemme Varernes Priser i den internationale Handel ikke medtaget Fædrelandskjærligheden og Lysten til at blive i Hjemmet, der helt forandrer Forholdet. Og paa aldeles samme Maade vilde man ved mangfoldige økonomiske Fænomener faa meget betydelige Differencer mellem Theori og Praxis, fordi man i sin Theori kun havde deduceret fra Selvinteressens Lov, og det endda den fri ubundne Selvinteresse, medens man havde ladet samtlige andre mentale Grundaarsager: Humanitet og Patriotisme, Love og Sædvaner ude af Betragtning. Denne Methode medtager saaledes fra Fysiken og Fysiologien samtlige de Momenter, disse Videnskaber give til Forklaring af Forholdene, men af de mentale Love medtager den kun Selvinteressen, og naar der da tillige virke mange andre mentale Momenter ind paa Rigdommenes Produktion og Fordeling, hvad Under da, at de fundne Love ikke kunne belyse de foreliggende Fænomener!

Dette er *punctum saliens*. Et Lands politiske og sociale Forhold, en Tidsalders ethiske og konventionelle Begreber vil afspejle sig i den Maade, hvorpaa Rigdommene produceres og fordeles. Selvinteressen er ikke den eneste virkende mentale Lov. Lad os tænke os — det er kun et Tankeexperiment — at Selvinteressen i det menneskelige Bryst aldeles veg Pladsen for Sympathi og

«Broderlighed», «hvis dette var Tilfældet, saa vilde den politiske Økonomi, saaledes som den nu existerer, blive ligesaa fuldstændig revolutioneret, som om selve den menneskelige Natur var skiftet om». Lad os tænke os, at Alt det, der nu er Frihed, var Tvang, ogsaa da maatte der en hel ny Række af økonomiske Love. Nu er begge Tilfælde i den Grad usandsynlige, at vi kan stryge dem af Beregningen; men fordi disse Omvæltninger ikke sker fuldstændig, er der jo ikke det Mindste i Vejen for, at de kunne ske delvis. Og det er netop det, der er Tilfældet. Det er disse Momenter af andre mentale Love end den fri og ubundne Egoismes, det er Humanitet og Fædrelandskjærlighed, det er Statens og Sædvanens hæmmende Lænker, der bevirke, at vi ikke finde Fænomenerne, som de ere, stemmende med Fænomenerne, saaledes som de efter Selvinteressens Beregning skulde være. Disse Divergenser, «Aberrationer», kunne være ubetydelige og forbigaaende, de kunne være af den Art, som maa følge af, at det er menneskelige Forhold, vi har at gjøre med: den øjeblikkelige Lysts og Ulysts, Flids og Dovenskabs, Forudseenheds og Blindheds Følger. Men de kunne ogsaa være dybt i Menneskene, Tiden og Samfundsforholdene grundende Differencer, virkelige og varige Løsrivelser fra Selvinteressens Herredømme, og naar man da ikke tager dem med i Beregningen, bliver de økonomiske Love, man udfinder, Et, og de økonomiske Fænomener, man vil belyse, et Andet, Lovene og Fænomenerne ville skyde forbi hinanden.

Methoden maa da modificeres eller rettere suppleres. Man gaar frem i to Afdelinger. Ved Statistikens Hjælp finder man de Oplysninger, man skal bruge ved det mentale Experiment; naar man da herpaa har anvendt De-

duktionen ud fra Selvinteressen, undersøger man de opstaaede Differencer mellem Theori og Praxis, de beregnede og faktiske Fænomener, og søger at finde disses Karakter og Styrke, ligeledes ved Statistikens Hjælp. Selvinteressens Lov bliver saaledes Hovedloven, hvorfra de øvrige mentale Love afvige, ligeoverfor hvilken de optræde som «forstyrrende Aarsager». Men disse «forstyrrende Aarsager» ere dog af saa væsenlig Betydning, at de nøje maa undersøges, og at de saavidt mulig endog optages i Præmisserne for fremtidige Deduktioner. Det bliver altsaa en stadig Suppleren af Grundaarsagerne eller en stadig bevidst Forandring og Paralyseren af Selvinteressen. Opgaven er at faa Præmisserne saa nøjagtige som muligt, for at faa de faktiske Tilstande til at passe under de fundne Love saa nøje som muligt. Det vil aldrig helt lykkes; der vil altid være Differencer, Fænomenerne ville altid kun kunne tendere hen imod Lovene, og Lovene ville altsaa stadig blive at ændre. Det er Økonomens Pligt «at gjøre sig Umage for saameget som muligt at forvise sig om Karakteren af disse — fysiske eller mentale, politiske eller sociale — Aarsager, som indvirke paa Menneskets Færd ved Erhvervelsen af Rigdomme, og naar han har fundet dem og er i Stand til at vurdere dem med tilstrækkelig Nøjagtighed, skal han inkorporere dem imellem Videnskabens Præmisses som Data, han skal tage i Betragtning ved fremtidige Undersøgelser.» Ved at deducere fra samtlige de fundne Aarsager og anvende Deduktionen paa de faktiske Forhold, vil man altsaa faa Love, der paa Noget nær kan forklare Fænomenerne, og idet det aldrig kan lykkes at have samtlige Momenter i Præmisserne, og den fundne Lov saaledes aldrig vil være den fulde Sandhed, maa man

stadig søge at rykke denne nærmere ved at være sig bevidst, at Lovene kun angive Fænomenernes Tendens. «En økonomisk Lov udtrykker ikke Reglen for, hvorledes Fænomenerne vise sig, men en Tendens, som de adlyde; den er derfor, anvendt paa Begivenhederne, kun sand, hvor der ingen forstyrrende Aarsager er tilstede, og repræsenterer følgelig en hypothetisk, ikke en positiv Sandhed.»

Dette er, saavidt vi skjønne, Hovedmomenterne i Cairnes' Udvikling. Hvor vidt vil nu denne Opfattelse af Økonomiens Begreb og Methode føre den politiske Økonomi, og hvad er Systemets Konsekvenser? Man vil for det Første lægge Mærke til, at Cairnes i denne Udvikling paa intet Punkt har blandet Økonomien som «Politik» ind med. I Indledningen til Bogen udtaler han da ogsaa udtrykkelig — benyttende sig af et langt Citat af sine «Essays» — at Økonomien kun skal kaste Lys over Fænomenerne, paavise Forbindelsen mellem Fænomenerne og Grundlovene, men under ingen Omstændigheder give sig af med at docere det Retfærdige eller Uretfærdige i de forhaandenværende økonomiske Tilstande, det Hensigtsmæssige eller Uhensigtsmæssige i Anvendelsen af disse eller hine Love. «Den økonomiske Politik», den «anvendte» Økonomi maa holdes fuldkommen borte fra Økonomiens Gebet og helt og holdent overlades Politikeren og Statsmanden. — Det Rigtige heri forstaar sig af sig selv. At overføre de abstrakte økonomiske Love paa det praktiske Livs Gebet er af den Grund en meningsløs Handling, at Ingen har spurgt eller vil spørge om disse Love, tage for sig alene. Da det ikke kan antages, at Samfundet alene eksisterer for at «producere og fordele

Rigdomme», kan man jo heller ikke tro, at de Love, der ere fundne for Rigdommenes Produktion og Fordeling, skulde kunne finde Anvendelse paa Samfundet. Benthams Sætning, «at skabe den størst mulige Lykke for det størst mulige Antal Mennesker», er ikke Økonomiens, men Statens Opgave, og Staten søger at realisere den, ikke blot ved at tage «økonomiske» Hensyn, men ved at tage alle de Hensyn, som dens Moral, dens Politik og dens Ideer medføre. Kun for en eneste Retning i Økonomien kan der være Mening i at ville overføre de fundne økonomiske Love til direkte praktisk Anvendelse for Samfundet. Det er for Bastiat og hans Skole. Thi idet Bastiat mente, at det ubetingede, fri Selvinteresseprincip vilde medføre en «harmonisk» Ordning af Samfundet, ikke blot i den Forstand, at Samfundet vilde blive lig Kosmos, ordnet med en vis Symmetri, men saaledes at Selvinteressens Herredømme vilde bringe det mest harmoniske, i Betydning af det lykkeligste, Samfund til Veje, saa kunde der jo ikke tænkes nogensomhelst Grund for nogen Statsmand til at forandre dette Princip i hans praktiske Politik, og man havde da blot at overføre de økonomiske Love paa denne. Men idet man har opgivet denne Optimisme, som vi hos Bastiat for Øvrigt ville forklare som et Udslag af den absolute Friheds Kamp imod Socialismens absolute Tvang, og idet man er blevet klar paa, at de økonomiske Love ere Et og de praktiske Love et Andet, saa forbeholder man hine for Økonomien og disse for den praktiske Politik.

Den Bastiatske Skoles Overføren af Selvinteresseprincipet fra den økonomiske Lære ud i det virkelige Liv opgives altsaa af Cairnes; han holder Politiken helt ude fra Økonomien, til Gavn for Videnskaben, der kan ar-

rejde uden Angreb for «Immoralitet» og «Haardhjertethed», og til Gavn for Staten, der er blevet fri for at faa Selvinteressens enegyldige Princip paaoktroieret. Men Cairnes gaar videre end at styrte Selvinteressens Enevælde i det virkelige Liv, han gjør det ogsaa i selve den politiske Økonomi.

Man har anvendt og anvender i den økonomiske Videnskab den Methode, vi ovenfor have nævnet som et Led i Cairnes' Udvikling. Man deducerer fra Selvinteressens som Økonomiens Alfa og Omega, og det er den eneste mentale «ultimate law», man kjender. Man erkjender vel, at Fænomenerne ikke gaa ind under Lovene paa Grund af den Gnidningsmodstand, der skyldes de menneskelige Forhold, man indrømmer, at der er nogle faa store Spørgsmaal, hvor Selvinteressens Eneherredømme ophører, og som man dog ikke kan undgaa at medtage i Rækken af økonomiske Fænomener, man véd, at de Love, der dannes, kun ere hypothetiske, d. v. s. kun gælde saalænge de økonomiske Fakta existere, som man har brugt i det mentale Experiment ved Deduktionen fra «ultimate laws», og at de vexle med disse Forholds Omvexling, — men at selve «ultimate laws», selve Selvinteressen og Grundaarsagerne skulde kunne vexle, paralyseres og forandres fra Tid til Tid, fra Slægt til Slægt, det erkjender man ikke, og det mener man i hvert Fald — i Kraft af «Abstraktionen» — at kunne se bort fra ved Dannelsen af de økonomiske Love.

Konsekvensen af denne Abstraktion, af den udelukkende Behandling af et frit, af Selvinteresse ledet Byttesamfund er jo, at de økonomiske Love kunne faa en Stabilitet, som de ellers aldrig vilde kunne faa, og at de hæve sig op over Tider og Slægter. Og det er denne

Konsekvens, den «mathematiske» Økonomi har draget. Har man først abstraheret saameget som til et af historiske og sociale Betingelser uafhængigt Byttesamfund, da er det næste Skridt noget næsten Selvfølgelig. Har man først udjevnet og udliget saameget, som det er Selvinteresse-Økonomiens Fordring, man skal gjøre, da udjevner og udliger man kun endnu lidt Mere, da abstraherer man endnu lidt stærkere, og det «mathematiske» Samfund er stillet paa Benene. Man kan ikke konsekvent bebrejde Mathematikerne, at deres Økonomi ikke gælder for det virkelige, eksisterende Samfund, thi de ville med Rette svare tilbage, at den Økonomi, der dannes uden Hensyn til de fra Tid til Tid, fra Samfund til Samfund vexlende Love og Sædvaner, der som «Undtagelser» fra sit System har Videnskabens største og vigtigste Spørgsmaal, blot for at holde fast paa den fri Selvinteressens Herredømme, at ogsaa den er langt borte fra det virkelige Samfund, at den kun udfører med Inkonsekvens, hvad de mathematiske Økonomer konsekvent gennemføre.

Vi mene altsaa, at man ikke kan fastholde Selvinteresse-Økonomien, om vi maa kalde den saaledes, uden at føres hen til den mathematiske. Cairnes har opgivet denne Abstraktionens Økonomi, og det i en saadan Grad, at hele hans Bog, reelt set, er en bestemt Protest imod den. Den økonomiske Forfatter, der urgerer, at de økonomiske Love ere hypothetiske, fordi de Grundaarsager, hvorfra de ere deducerede, ere vaklende, der opstiller som Hovedregel, at de økonomiske Fænomener tendere imod Lovene i den Forstand, at der stadig er Grundmomenter, man ikke har faaet med i Betragtningen, og der fordrer, at man skal undersøge disse Momenter, tage stadigt Hensyn til dem

og saasnart og saavidt som muligt optage dem i Præmisserne som Udgangspunkter for Deduktionen, han har i Realiteten fraveget Abstraktionens Princip, han indrømmer, at de økonomiske «Naturlove» kunne forandres, og han vil, at man skal tage fornødent Hensyn til disse, det virkelige Livs Forandringer.

Vi sige: i Realiteten. Thi man har ligesom Fornemmelsen af, at Cairnes føler sig trykket ved at gjøre selve de økonomiske Grundlove foranderlige. Han vedligeholder Kontinuiteten med det Overleverede, Ærbødigheden for den fri Selvinteresses Enevælde, dels ved ikke ligefrem at nedlægge en Protest imod denne, dels ved navnlig i den sidste Halvdel af sin egen Methodes Fremstilling at lægge Vægten paa Selvinteressen som det Centrale. Induktionerne baade før og efter Deduktionen ere underordnede Hjælpemidler for Selvinteressen, midlertidige Stilladser, der tages bort, mindre vigtige Korrektiver, der føjes til; den ubundne Selvinteresse betragtes som den egentlige Hovedlov, medens de andre Momenter ere «Aberrationer» og «forstyrrende Aarsager». Denne Opstilling er ikke just ukorrekt, men dølger dog paa en vis Maade det, det kommer an paa. Indrømmer man nemlig, at de økonomiske Love ikke alene deduceres fra Selvinteressen, men at der gives andre væsentlige mentale Momenter, som maa tages med i Præmisserne, da er det af den yderste Vigtighed at faa disse Momenter med, det er dem, der selv indenfor en given Samfundstilstand bevirke de store Aberrationsspørgsmaal, det er dem, der foraarsage selve Bevægeligheden i samtlige de økonomiske Forhold, Grundforandringerne i hele det økonomiske Liv. Snart ligge disse «Korrektiver til den fri Selvinteresse» lige saa nær for Haanden som denne selv, snart maa de møj-

sommelig undersøges og bedømmes ad historisk-statistisk Vej, en Tid lang vil Deduktionens Betydning navnlig gjøre sig gjældende i Økonomien, til en anden Tid vil Induktionen paa ethvert af Økonomiens Gebeter hævde den første Plads, men i hvert Fald maa man erindre, at det bliver en afgjørende og uafviselig Fordring for Økonomen at undersøge og vurdere samtlige de mentale Momenter, der paavirke de givne økonomiske Forhold. Den ovenfor paaviste, tidligere mere enge Opfattelse af Økonomiens Formaal har, som vi tro, hæmmet og hindret Cairnes i at udtale dette med den Prægnans og gennemføre det med den Konsekvens, som ønskeligt var; men at han i Realiteten har haft det for Øje, det viser selve Fordringen om en stadig og fremadskridende Undersøgelse af og Deducering ud fra samtlige de Hovedmomenter, der faktisk danne Præmisserne for det økonomiske Liv, og det er det, der giver Cairnes' Værk en varig Betydning og Interesse.

Det ligger dog nær at gjøre den Indvending imod vor Betragtning, at den historisk-statistiske Methode og den fri Selvinteresses Detronisering ikke er noget Nyt, men allerede længe har været kjendt i Tyskland, og at den der har været benyttet saa meget, at Cairnes ingen Traditioner havde at bryde ved at benytte den. Intet er nu sikrere, end at den tyske Nutidsøkonomi i fuld Udstrækning baade fordrer og benytter denne Methode*). Men den engelsk-franske Økonomi har til den seneste Tid ikke kjendt eller har ignoreret den tyske Økonomi.

*) Roscher og Kathedersocialisterne; Marx, Lasalle og Socialdemokraterne. (Jfr. Roschers ny Hovedværk om den tyske Nationaløkonomis Historie.)

Det gaar igjen her, hvad der gjentager sig paa saa mangfoldige videnskabelige Omraader, at en stor Nation meget let kommer til at arbejde paa egen Haand og overser, hvad de andre ligestillede Nationer præstere. Det gjælder mindre Tyskland end de andre Hovednationer; den langvarige Splittelse har haft den gavnlige Virkning, at Tysk og Tysk vare to Ting, at man ikke har haft den ubetingede Tillid til det Nationales Fortrinlighed, kun fordi det var nationalt, og at Tyskerne, splittede og uselvstændige, som de følte sig, har rettet Blikket ud over Tyskland for at supplere deres Kundskaber. Det er ikke frit for, at det enige Tyskland reagerer herimod, og kun den nu herskende kosmopolitiske Modstrømning, den sig stadig mere bredende internationale Aand, navnlig paa de intellektuelle Gebeter, forhindrer, at denne Reaktion kommer til Magt og Kræfter. Men i England og Frankrig var Forholdet anderledes. Man træffer i disse Landes økonomiske Værker saagodtsom aldrig et tysk Navn eller en tysk Læresætning, og kan end Grunden dertil for en Del søges deri, at Tysklands betydeligste Økonomer først ere optraadte, efter at den engelske og franske Økonomi har kulmineret, saa er den sikkert lige saa meget at søge i, at disse Landes Forfattere overhovedet ikke have givet sig af med den tyske Videnskabelighed. — Cairnes' «korrigerende» Methode er i nært Slægtskab med den tyske Økonomi. Men denne nævnes ikke af ham, han kjender den utvivlsomt ikke. Ikke destomindre er han, ført ud til sine Konsekvenser, naaet til omtrent samme Standpunkt som den, og at han ikke selv har draget disse Konsekvenser, skarpt har udtalt og fremhævet Forskjellen mellem den tidligere Abstraktions- og overvejende Deduktionsmethode og den historisk-statistiske overvejende In-

duktionsmethode, det ligger i, at han har været hæmmet af den gængse vestevropæiske økonomiske Lære og ikke kjendt nogen anden.

Det turde herefter ikke være uden Interesse at se, hvilken Stilling Økonomien herhjemme har indtaget til de forskjellige økonomiske Methoder. Den ubetingede Hovedstrømning har været baseret paa den almindelige engelsk-franske Abstraktionsøkonomi, og kun undtagelsesvis har den matematiske eller historisk-statistiske Methode været paa Bane. Den tyske økonomiske Lære har selvfølgelig vel været kjendt, men ikke benyttet. Men dette Standpunkt kan neppe være holdbart. Man maa enten tage Abstraktionsøkonomiens Konsekvenser, og som vi have søgt at bevise, anerkjende den matematiske Methodes Berettigelse, begynde at operere med «lige gode Arbejdere», «lige rentabel Kapital» osv., eller man maa opgive at betragte Økonomien kun som «Byttelære» eller som en «Ombytningens Logik». Og til at opgive dette Standpunkt har nu Cairnes vist Vejen. Vi have hidtil fulgt de engelske Økonomer, og vi behøve da ikke at bryde Traditionen ved at gjøre Skridtet helt ud med Cairnes, taget i alle hans Konsekvenser. Hvis vi med Cairnes betragte den politiske Økonomi som «Læren om Rigdommenes Produktion og Fordeling», da er denne Benævnelse saa vid, at den ikke udelukker noget ordnet Samfund eller nogen Tid, hverken Avtoritetsherredømmets (Statens og Kirkens), Individualismens eller Associationens. Denne Økonomi henregner til Økonomiens «mental ultimate laws» foruden Selvinteressen ogsaa andre og væsentlige Momenter; Love og Sædvaner fra Tid til Tid, fra Samfund til Samfund, ere for den af afgjørende Betydning til Bedømmelse af de økonomiske Sam-

fund, og den anerkjender vel, at det aldrig vil blive muligt helt at belyse Fænomenerne ved den historiske og induktive Methode — Deduktionens og den paafølgende Induktions Resultater ville ikke kunne falde ganske sammen — men der maa arbejdes derpaa, og Formaålet bliver at danne Love for det virkelige, ikke for det abstraherede Samfund, eller rettere for de virkelige og vekslede Samfund og ikke for det én Gang for alle abstrakt dannede Byttesamfund. Og denne Methode er nødvendig, naar man vil belyse de økonomiske Fænomener, hvor man træffer dem. Thi det er forskellige Love, der maa dannes, naar man f. Ex., som allerede ovenfor nævnt, betragter Arbejdslønnen i Oldtiden, hvor Arbejderen, Slaven, kun er at anse som en Vare og i Værdi kun staar lige med sit Arbejdes Værdi, og sammenligner dette med Arbejderen paa Ricardos Tid, hvor Humanitetsprincippet (Arbejderen skal leve) gør sig gjældende. Udeluk Humaniteten i Præmisserne, og Fænomenet bliver uforklarligt! Det er forskellige Love, der maa dannes ud fra Middelalderens kanoniske Ret og de nu gjældende Retstilstande, og Forskjellen maa tages med i Betragtningen for at belyse Fænomenerne. Ja, tag indenfor samme Tidsrum de forskellige agrariske Brugsformer, sammenlign «tenant at will»-Systemet, hvor Sædvanen gjør Aarslejemaal til Generationslejemaal, med de sædvanlige Omdriftsforpagtninger, eller «métayage»-Systemet, hvor Bruttoindtægten deles mellem Ejer og Bruger, med de sædvanlige Forpagtningsafgifter, og søg at forklare disse Former ud fra Selvinteressen alene uden at tage Sædvane- og Samfundsforhold med i Betragtning, paa hvilken Maade skal det da være muligt at komme til Forstaaelse af dem! Og hvad der gjælder om de nævnte

Exempler, gjælder om saagodtsom alle økonomiske Fænomener, intetsteds raader Selvinteressen alene, overalt have Love og Sædvaner indgribende Betydning. Samtlige Landboforhold fra Oldtid til Nutid have været byggede ligesaa meget paa gamle Sædvaner og Statens Love som paa en Afvejning i og for sig af Gevinst og Tab; Spørgsmaalene om Arbejdslønnen, om Befolkningsforholdene, om Jordrenten, om den internationale Handel, disse Økonomiens største og vigtigste Fænomener, faa først deres Interesse ved Selvinteressens Bekæmpelse af andre Drifter, af Love og Sædvaner; der gives ikke det økonomiske Gebet, hvor Selvinteressen er eneherkende, og der gives ikke faa, hvor den er stillet i Skygge.

Det, det altsaa gælder om, er ved historisk-statistiske Undersøgelser stadig at søge at klare sig de Hoved- og Grundmomenter, der ere bestemmende for de økonomiske Fænomener i de forskjellige Tider og Samfundstilstande, for at faa de derfra deducerede Love til saa nøje som muligt at passe til og belyse de faktiske Forhold. Man kan indvende imod denne Methode, at den er saare vanskelig og langsom i Forhold til Deduktionen fra de en Gang for alle givne Præmisses; at den er saare usikker, idet det personlige Skjøn om Tidens og Tilstandes Forandring træder i Stedet for den blot logiske Deduktions og matematiske Sammentællings Sikkerhed; og endelig, at den har opgivet Økonomiens evige og uforanderlige Grundpræmisses. Men henregne vi med Cairnes Økonomien til den Klasse af Videnskaber «sui generis», hvortil de historiske og sociale Undersøgelser høre, da maa vi lade den dele Skæbne med disse Videnskaber med Hensyn til det personlige Skjønns Betydning, som for Øvrigt, med Undtagelse af Mathematiken, ingen